

Nuorten alkoholin käyttö vuosina 1973—1987

Ossi Rahkonen — Salme Ahlström — Matti Rimpelä

Nuorten alkoholin käyttö on varsin säännöllisesti toistuva aihe julkisuudessa. Yleiset juhlapäivät ja kesäkuukaudet nostavat miltei aina esiin nuoret ja alkoholin. Nuorten alkoholin käytöllä on helppo nostattaa ”moraalista paniikkia” (Dorn 1983), ja se on ilmeisen ”hyvä vihollinen”, vaikka ei huumausaineiden veroinen (Christie & Bruun 1986). Nuorten alkoholin käyttö on samalla tavoin kaksinainen ilmiö kuin nuorten seksuaalinen käyttäytyminen: Kumpikin on sallittua, kunhan aikuiset — tai viranomaiset — saavat määrätä ajan, paikan — ja osallistajat.

Nuorten alkoholin käyttöä on tarkasteltu toisaalta sosiaalisen poikkeavuuden muotona (esim. Donovan & Jessor 1985) — nuorten asiathan ovat aina jotenkin hullusti. Toisaalta nuorten juomista on pohdittu osoituksena kiinnittymisestä aikuisten yhteiskuntaan (ks. Dorn 1983, 108), jolloin juominen tulkitaan merkiksi siitä, että nuorten asiat ovat kunnossa, eli brittiläisittäin tiivistettynä ”learning to drink” on samalla ”learning to labour” ja päinvastoin.

Nuorten alkoholin käyttöä on tutkittu varsin runsaasti Suomessa. Suurin osa tutkimuksista on ollut poikkileikkaustutkimuksia (ks. Ahlström 1983, 133—134). Ensimmäinen nuorten alkoholin käyttöä kuvaava tutkimus tehtiin vuonna 1960 pohjoismaisena vertailuna. Tarkastelun kohteena olivat Pohjoismaiden pääkaupunkien pojat (Bruun & Hauge 1963).

Vuonna 1973 Alkoholitutkimussäätiö teki ensimmäistä kertaa koko maata edustavan tutkimuksen nuorten alkoholin käytöstä (Ahlström-Laakso 1975). Juomatapatutkimuksissa on tutkittu myös nuorten — 15—24-vuotiaiden — alkoholin käyttöä vuosina 1968, 1976 ja 1984 (Ahlström 1985 a). Nuorten terveystapatutkimuksessa on seurattu valtakunnallisella otoksella nuorten alkoholin käyttöä vuodesta 1977 kahden vuoden välein (ks. Ahlström 1983; Rahkonen 1986; Rimpelä & al. 1987 a).

Nuorten alkoholin käytössä on tapahtunut vuosien varrella runsaasti muutoksia. Alkoholin käyttö yleistyi nuorten parissa 1960-luvulla ja 1970-luvun ensimmäisellä puoliskolla. 1970-luvun jälkipuoliskolla nuorten alkoholin käytön havaittiin olevan vähäisempää kuin vuosikymmenen puolivälissä ja tilanne pysyi samana 1980-luvun alussa (ks. Ahlström 1983; Rahkonen 1986; Ahlström & al. 1987).

Tässä artikkelissa tarkastellaan nuorten alkoholin käytön muutoksia vuodesta 1973 kevääseen 1987 asti vertailukelpoisella ja koko maata edustavalla aineistolla. Nuoret ovat 1980-luvulla kiinnostava teema monessa mielessä. Nykynuoriso poikkeaa aiemmista nuorisokohorteista alkoholin suhteen eritoten siksi, että se on kasvanut yhteiskuntaan, jossa alkoholin käyttö on yleistynyt ja arkipäiväistynyt (Simpura & Partanen 1985). Nuorten elämäntilanne poikkeaa myös yleisemmin 1960- ja 1970-luvun nuorisosta. Nykynuoret eivät juuri ehtineet kokea ”suurta muuttoa”, he ovat ”suuren muuton” jälkeinen kaupunkilaistunut sukupolvi. Heitä voi hyvin kutsua J. P. Roosin (1985, 26) termiä käyttäen ”lähiöiden sukupolveksi”.

Nuorten koulunkäynti on lisääntynyt. Kun ikäluokasta vielä 1970-luvun lopulla useampi kuin joka kolmas lopetti pakollisen oppivelvollisuuden jälkeen koulunkäynnin, niin vuonna 1987 vastaava osuus oli enää viidennes. Eniten on kasvanut lukion suosio: vuonna 1977 vain joka kolmas 16-vuotias nuori oli lukiossa, vuonna 1987 jo joka toinen (ks. Paronen & Ahlström 1983; Rahkonen 1986, 18—22; Rimpelä & al. 1987 b).

Aineisto

Tutkimusaineistona on Alkoholitutkimussäätiön vuonna 1973 keräämä 14—18-vuotiaita edustava aineisto (Ahlström-Laakso 1975)

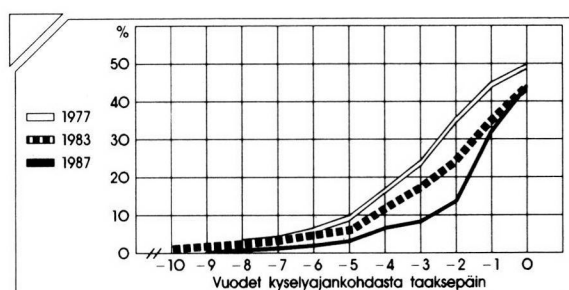
Taulukko 1. Vastanneiden lukumäärät ja vastausprosentit iän mukaan 1973—1987

ikä	1973	1977	1979	1981	1983	1985	1987
12 vastanneita	..	710	1 030	997	890	712	773
vastausprosentti	..	91	89	90	88	82	83
14 vastanneita	1 261	712	1 101	1 036	913	828	853
vastausprosentti	86	91	88	90	83	81	89
16 vastanneita	1 282	733	1 107	1 064	925	949	816
vastausprosentti	83	86	87	88	83	82	85
18 vastanneita	1 129	677	1 036	1 043	1 006	865	818
vastausprosentti	80	85	81	85	81	75	78

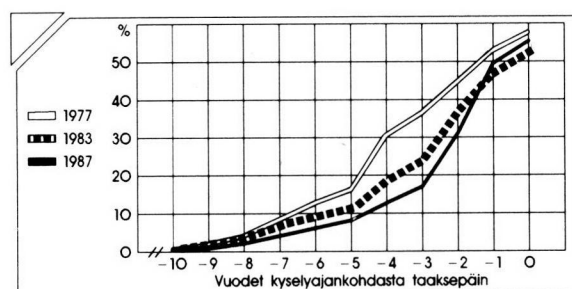
Lähde: Rimpelä & al. 1987 a.

ja Nuorten terveystapatutkimuksessa vuodesta 1977 kahden vuoden välein koottu 12—18-vuotiaita edustava aineisto (taulukko 1) (ks. Rimpelä & al. 1987 a). Nuorilta on kysytty, milloin he ensi kerran joivat alkoholia. Heiltä on myös tiedusteltu heidän alkoholin käyttönsä tiheyttä. Koska muutokset käyttötiheydessä eivät suoraan kerro, ovatko juomatavat yleensä muuttuneet hillitymmiksi (vaikka juotaisiin usein, juodaan pieniä määriä) vai rajummiksi (vaikka juotaisiin harvoin, juodaan humalaan), nuorilta on kysytty vuodesta 1981 lähtien myös alkoholin humalakulutusta.

Kuvio 1. Oluen kokeiluiän kumulatiivinen prosenttijakautuma vuosina 1977, 1983 ja 1987, 14-vuotiaat tytöt

Kuvio 2. Oluen kokeiluiän kumulatiivinen prosenttijakautuma vuosina 1977, 1983 ja 1987, 14-vuotiaat pojat

Alkoholin käyttöön tutustuminen

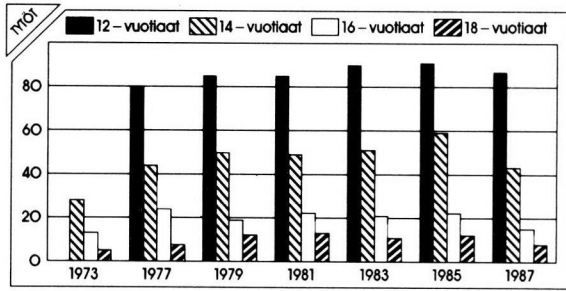
Kuvioissa 1 ja 2 on esitetty 14-vuotiaiden tyttöjen ja poikien oluen käytön aloitusiän kumulatiiviset prosenttijakautumat vuosilta 1977, 1983 ja 1987. Vuoden 1987 nuoret näyttäsivät kuvioiden mukaan tutustuneen oluenjuontiin hieman vanhempina kuin ikätoverinsa vuonna 1983 ja selvästi myöhemmin kuin ikätoverinsa kymmenen vuotta aiemmin. Vuonna 1977 oli 14-vuotiaista pojista oluenjuontiin tutustunut 10-vuotiaana tai sitä nuorempana 31 %, vuonna 1987 vastaavasti 13 %. Pojat ovat tutustuneet oluenjuontiin koko tarkastelujakson ajan varhemmin kuin tytöt.

Raittius

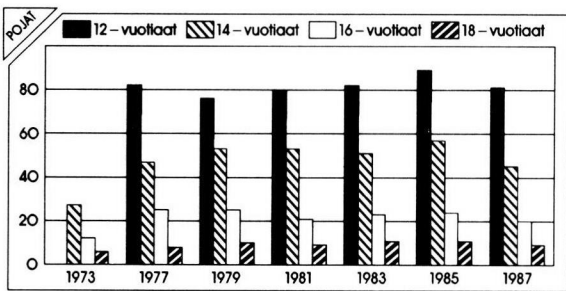
Raittiiksi on tutkimuksessa määritelty ne nuoret, jotka eivät oman ilmoituksensa mukaan ole koskaan käyttäneet alkoholia. Aikuisväestöä koskeissa tutkimuksissa raittiiksi on yleensä määritelty ne, jotka eivät ole kahdentoista viime kuukauden aikana käyttä-

neet alkoholia. Nuorten ja aikuisten kohdalla raittius ei merkitse kuitenkaan samaa asiaa ja reitti voi olla jopa vastakkainen: aikuiset saattavat siirtyä alkoholin käytöstä raittiuteen, nuorilla todennäköisempi reitti on raittiudesta alkoholin käyttöön. Nuorten kohdalla tavalla tai toisella mitattu raittius kuvaa kuitenkin hyvin, miten tuttua tai vierasta alkoholin käyttö heille henkilökohtaisesti on.

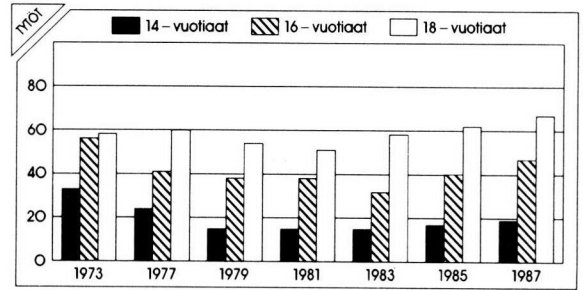
Kuvio 3. Raittiiden osuus ikäryhmittäin vuosina 1973—1987, %

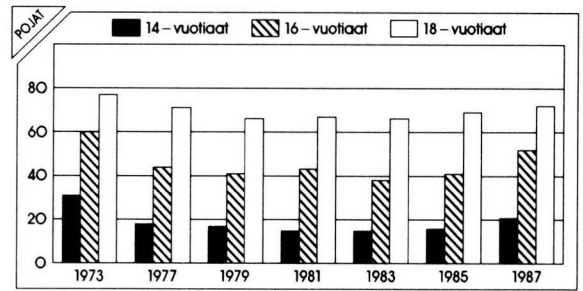
Kuvio 4. Raittiiden osuus ikäryhmittäin vuosina 1973—1987, %

Kuvio 5. Vähintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttäneet ikäryhmittäin vuosina 1973—1987, %

Kuvio 6. Vähintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttäneet ikäryhmittäin vuosina 1973—1987, %

Nuorten raittius yleistyi selvästi 1970-luvun alusta seuraavan vuosikymmenen vaihteeseen. Kun 1973 vain noin joka viides 14-vuotias ilmoitti, ettei hän ole käyttänyt alkoholia, 1970-luvun lopulla jo useampi kuin joka toinen vastaavanikäinen nuori oli raitis (kuviot 3 ja 4). Raittius oli yleisintä keväällä 1985, jolloin 14-vuotiaiden ryhmästä lähes 60 % ei ollut koskaan käyttänyt alkoholia. Vuonna 1987 raittiiden osuudet ovat laskeneet selvästi kaikissa ikäryhmissä. 14-vuotiaista enää harvempi kuin joka toinen oli ollut raitis koko elämänsä. Silti raittiita oli edelleen kaikissa ikäryhmissä vuonna 1987 enemmän kuin 1970-luvun alussa.

Raittiiden osuuksissa tapahtuu merkittävä lasku 12 ikävuoden jälkeen, ja siitä lähtien raittius vähenee koko nuoruusiän. Tytöt ja pojat eivät eronneet toisistaan raittiiden osuuksissa koko tarkastelujakson aikana lukuun ottamatta 12-vuotiaita, joiden ryhmässä pojat olivat harvemmin raittiita kuin tytöt.

Alkoholin käytön tiheys

Alkoholin käytön yleisyyttä selvitettiin kysymällä alkoholin käytön tiheyttä. Nuorilta kysyttiin, kuinka usein he käyttävät kaiken kaikkiaan alkoholia. Heitä pyydettiin ottamaan mukaan myös ne kerrat, jolloin he olivat nauttineet hyvin pieniä määriä alkoholia, kuten vain puoli pulloa keskiolutta tai tilkan viiniä.

Alkoholin käyttö väheni selvästi 1970-luvun alkuvuosista vuoteen 1977, mutta lasku tasaantui tultaessa 1980-luvulle (kuviot 5 ja 6). Vuoden 1983 jälkeen juomistiheys alkoi lisääntyä. Keväällä 1987 nuoret käyttivät alkoholia yhtä usein tai useammin kuin ikätoverinsa kymmenen vuotta aiemmin. Lähes joka toinen 16-vuotias ja kaksi kolmesta 18-vuotiaasta käytti alkoholia vähintään kerran kuukaudessa vuonna 1987. Myös tiheästi alkoholia käyttävien osuus on kasvanut (kuviot 7 ja 8): 16-vuotiaista 13 % ja 18-vuotiaista lähes 30 % oli

käyttänyt alkoholia vähintään kerran viikossa vuonna 1987, kun vastaavat luvut vuonna 1983 olivat noin 10 % ja 20 %. Kuitenkin alkoholin käyttö on nykyään harvinaisempaa kuin 1970-luvun alkuvuosina.

Alkoholin käyttö lisääntyy iän mukana ja ikäryhmien väliset erot ovat hyvin selvät. Ne ovat myös pysyneet varsin tasaisina vuoden 1977 jälkeen.

14-vuotiaiden ikäryhmässä ei tyttöjen ja poikien välillä ole ollut koko tarkastelujakson aikana juuri eroa. Sukupuolten väliset erot ovat olleet varsin vähäiset myös 16-vuotiaiden nuorten kohdalla tarkasteltaessa vähintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttäviä. Viikoittain alkoholia käyttivät 16-vuotiaat pojat useammin kuin tytöt vuoteen 1983 asti, jonka jälkeen myös tiheästi juovien välillä vuonna 1983 havaittu sukupuoliero on lähes hävinnyt. Sitä vastoin 18-vuotiaiden keskuudessa on tiheästi juovia poikia selvästi enemmän kuin tyttöjä.

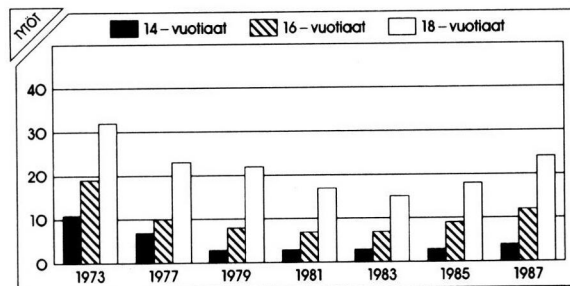
Alkoholin humalakäyttö

Suomalaisen juomatavan perinteisenä piirteenä on pidetty sen humalakeskeisyyttä: juodaan rajusti kerralla. Alkoholin humalakulutuksen on havaittu aikuisilla olevan edelleen suuri, vaikkakin tuoreimman juomatapatutkimuksen mukaan on havaittavissa lievää vähenemistä (Simpura 1985).

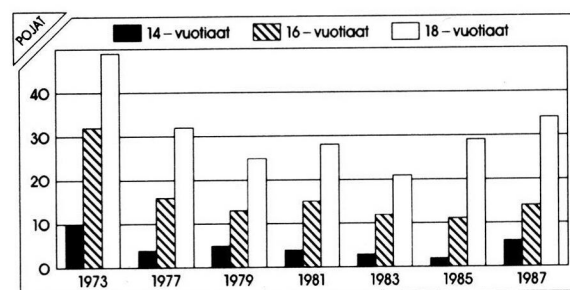
Nuorten alkoholin humalakäyttöä on tiedusteltu kahdella samanlaisella kysymyksellä vuodesta 1981 lähtien: ”Kuinka usein käytät alkoholia tosi humalaan asti?” ja ”Entä kuinka usein käytät alkoholia niin, että olet lievästi päihtynyt?”. Vastausvaihtoehdot ovat olleet ”kerran viikossa tai useammin”, ”noin 1–2 kertaa kuukaudessa”, ”harvemmin” tai ”ei koskaan”.

Vaikka alkoholin käyttötiheys onkin lisääntynyt, ei vielä tiedetä, juovatko nuoret useammin, mutta pienempiä määriä kuin aiemmin vai onko myös nuorten yleistynyt juominen muuttunut rajummaksi. Humalan asteen kuvaamisessa veren alkoholipromillen käyttö on paras tapa. Kyselytutkimuksissa sen arviointiin liittyy kuitenkin monia ongelmia (Ahlström 1983, 139). Postikyselyssä subjektiivinen arvio humalan asteesta on yksinkertai-

Kuvio 7. Vähintään kerran viikossa alkoholia käyttäneet ikäryhmittäin vuosina 1973–1987, %

Kuvio 8. Vähintään kerran viikossa alkoholia käyttäneet ikäryhmittäin vuosina 1973–1987, %

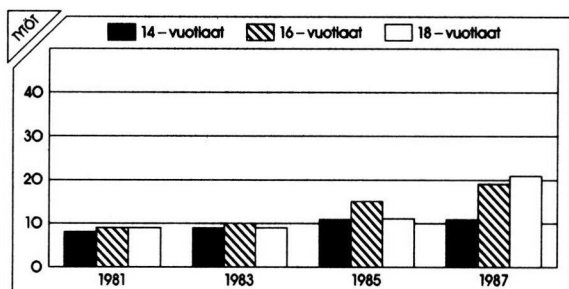

nen ja käyttökelpoinen. Kun lisäksi kysymys on esitetty samanlaisena eri vuosina, on mahdollista tarkastella muutoksia nuorten alkoholin humalakäytössä.

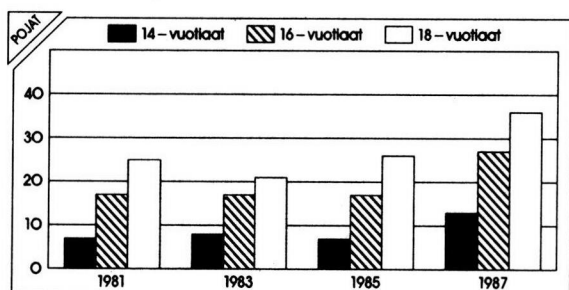
Juomistiheyden lisäksi alkoholin humalakäyttö on lisääntynyt (kuviot 9 ja 10). Tarkasteltaessa vähintään kerran kuukaudessa itsensä tosi humalaan juoneita havaitaan, että humalakäyttö on lisääntynyt vuoden 1983 jälkeen, erityisen selvästi vuoden 1985 jälkeen. Useampi kuin joka kymmenes joskus alkoholia käyttävistä 14-vuotiaista ilmoitti vuonna 1987 olleensa vähintään kerran kuukaudessa tosi humalassa. 18-vuotiaista alkoholia käyttävistä tytöistä tosi humalassa ilmoitti olleensa ainakin kerran viime kuukauden aikana joka viides, pojista joka kolmas. Kerran viikossa tai useammin itsensä tosi humalaan juoneita oli 14-vuotiaiden keskuudessa vain muutama, mutta 16-vuotiaista pojista jo 4 % ja 18-vuotiaista 6 %. Tytöt joivat itsensä selvästi harvemmin tosi humalaan kuin pojat.

Kuvio 9. Vähintään kerran kuukaudessa itsensä tosi humalaan juoneet ikäryhmittäin vuosina 1981—1987 (vain alkoholia käyttäneet), %

Kuvio 10. Vähintään kerran kuukaudessa itsensä tosi humalaan juoneet ikäryhmittäin vuosina 1981—1987 (vain alkoholia käyttäneet), %

Pojat ylläpitävät perinteistä suomalaista juomatapaa: 14-vuotiaiden ryhmää lukuun ottamatta pojat joivat itsensä tosi humalaan useammin kuin tytöt. Humalakäyttö lisääntyi poikien keskuudessa iän mukana, mutta tyttöjen keskuudessa humalakäytössä ei ollut juuri ikäryhmien välisiä eroja ennen vuotta 1987. Vuonna 1987 joivat 16—18-vuotiaat tytöt itsensä tosi humalaan huomattavasti useammin kuin 14-vuotiaat tytöt.

Myös lievään humalaan juominen on yleistyntä tällä vuosikymmenellä ja oli yleisintä vuonna 1987. Joka viides 14-vuotias, joka kolmas 16-vuotias ja joka toinen 18-vuotias ilmoitti juovansa vähintään kerran kuukaudessa lievään päihtymykseen asti. Itsensä lievään päihtymykseen vähintään kerran viikossa joi 14-vuotiaista noin 3 %, 16-vuotiaista 5 % ja 18-vuotiaista 10 %. Kun vielä 1980-luvun alkuvuosina 16—18-vuotiaat pojat olivat juoneet itsensä lievään päihtymykseen useammin

kuin tytöt, niin vuonna 1987 sukupuolierot olivat hävinneet.

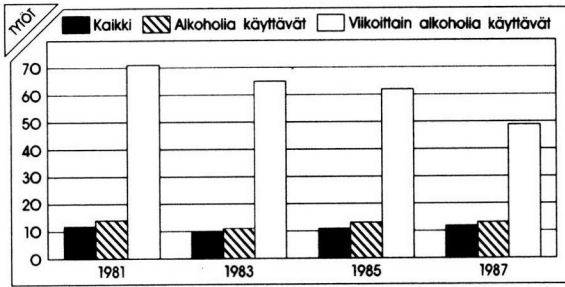
Kun tarkastellaan tyttöjen ja poikien eroja alkoholin humalakäytössä ja eritoten erojen puuttumista lievässä päihtymyksessä, on mahdollista, että 14—18-vuotiaat tytöt edustavat ”uutta naisellista juomatapaa” (Järvinen & Ólafsdóttir 1986), eli vaikkakin juodaan varsin usein, juodaan pieniä määriä. Silti myös tytöissä on runsaasti niitä, jotka edustavat ”perinteistä miehistä juomatapaa” (joka viides 16—18-vuotias tyttö ilmoitti juovansa itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuukaudessa). Pojat ylläpitävät kuitenkin edelleen selvemmin perinteistä miehistä humalahakuista juomatapaa.

Keski- ja eteläeurooppalaisen juomiskulttuurin on nähty saavan jalansijaa viime aikoina myös Suomessa (Ahola 1987). Mannermaalla alkoholia pidetään ennen kaikkea seurustelujuomana, juomana muiden joukossa. Humalatilän arviointi ja säätely on tärkeää. Keveää humaltumista lukuun ottamatta humaltumista paheksutaan ja sitä pidetään osoituksena arvostelukyvyn puutteesta. Suomalaiset kauppaoppilaat taas ovat pitäneet pahoinvointia ja sammumista alkoholin käytön luonnollisina ja väistämättöminä riskeinä (Mäkelä & Virtanen 1987). Missä määrin kauppaoppilaitten näkemykset toteutuvat yleisemmin nuorten käyttäytymisen tasolla?

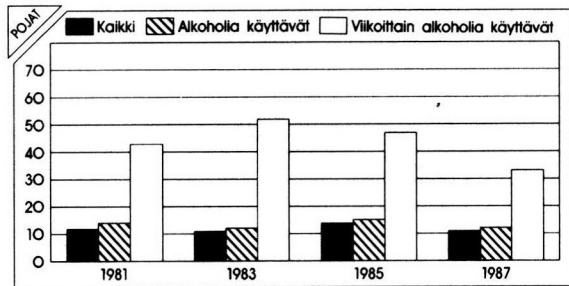
”Mannermaisesti” juovaksi määriteltiin aineistossa nuori, joka käytti alkoholia vähintään kerran viikossa, mutta joka joi itsensä tosi humalaan harvemmin kuin kerran kuukaudessa. 18-vuotiaista runsas 10 % koko ikäluokasta juo ”mannermaisesti” (kuviot 11 ja 12). 80-luvulla osuus on pysynyt samana. Tiheästi alkoholia käyttävistä 18-vuotiaista lukeutui ”mannermaiseen” ryhmään joka kolmas poika ja joka toinen tyttö. Sekä poikien että tyttöjen keskuudessa ”mannermaisesti” juovia oli huomattavasti vähemmän 80-luvun lopussa kuin 80-luvun alussa. Nuorten keskuudessa ”mannermainen” juominen ei ole yleistä, ja tiheästi alkoholia käyttävien nuorten keskuudessa se on nykyään harvinaisempaa kuin 80-luvun alussa.

Tarkasteltaessa subjektiivista kokemusta humalan asteesta ikä- ja sukupuolivertailut ovat kuitenkin pulmallisia (Ahlström 1983,

Kuvio 11. ”Mannermaisesti” juovien 18-vuotiaiden osuudet vuosina 1981—1987, %

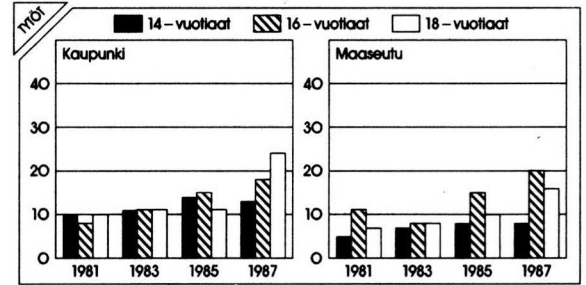

Kuvio 12. ”Mannermaisesti” juovien 18-vuotiaiden osuudet vuosina 1981—1987, %

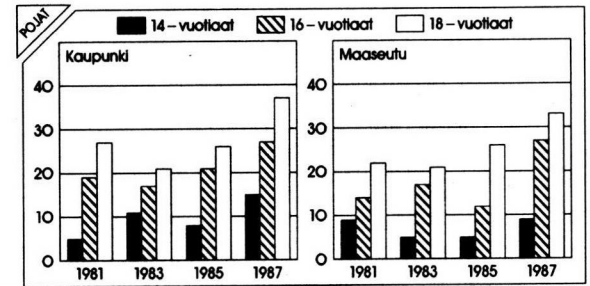

140; Rahkonen 1986, 53), sillä arvio omasta humalatilasta saattaa vaihdella sukupuolen mukaan ja muuttua iän ja humalakokemusten lisääntyessä. 16-vuotiaan tosi humala saattaa olla hyvinkin lievempi kuin 18-vuotiaan ja päinvastoin 18-vuotiaan lievä humala voi olla samanlaista kuin 16-vuotiaan tosi humala. Samat erot saattavat ilmetä poikien ja tyttöjen kokemuksissa. Pojat saattavat lisäksi kerskailla humalakokemuksillaan, jolloin he yliarvioisivat humalatilansa tason. Toisaalta poikien vastausprosentti on alhaisempi kuin tyttöjen, ja voidaan olettaa, että kadossa on enemmän alkoholia käyttäviä ja humalaan juovia kuin vastanneissa (Rimpelä & al. 1987 a), joten poikien arviot eivät liene ylimitoitettuja. Ei liene oletettavissa, että nuorten käsitykset humalasta olisivat juuri muuttuneet 1980-luvulla, joten tarkasteltaessa aikasarjoja ikä- ja sukupuoliryhmittäin edellä mainitut tulokset kuvannevat varsin hyvin nuorten humalatiheydessä tapahtuneita muutoksia.

Kuvio 13. Vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan juoneet asuinpaikan mukaan ikäryhmittäin vuosina 1981—1987 (vain alkoholia käyttäneet), %

Kuvio 14. Vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan juoneet asuinpaikan mukaan ikäryhmittäin vuosina 1981—1987 (vain alkoholia käyttäneet), %

Asuinpaikka

Alkoholin kulutukseen vaikuttaa tietysti saatavuus ja alkoholin saatavuuteen vaikuttaa asuinpaikka: Kaupunkikunnissa on enemmän Alkon myymälöitä, ravintoloita, baareja ja keskioletta myyviä kauppiaita kuin maalaiskunnissa. Kun raittiiden osuuksia tarkastellaan asuinpaikan kaupungistumisasteen (kaupunki—maaseutu) mukaan, havaitaan, että maaseudulla asuvat nuoret olivat kaupunkilaisia ikätovereitaan useammin raittiita, vaikkakin raittius nuorten keskuudessa on vähentynyt varsin tasaisesti asuinpaikasta riippumatta.

Kaupunkilaisnuoret joivat myös useammin alkoholia kuin heidän maalla asuvat ikätoverinsa, erot olivat tosin varsin vähäisiä. Nuoret olivat lisänneet alkoholin käyttöään yhtä lailla sekä kaupungeissa että maaseudulla. Tämä näkyi myös alkoholin humalakäytössä (kuviot 13 ja 14), sillä varttuneempien nuorten keskuudessa ei ole ollut johdonmukaisia eroja tosi

humalaan tai lievään päihtymykseen juomisessa. 16-vuotiaita lukuun ottamatta joivat kaupunkilaisnuoret itsensä useammin tosi humalaan kuin maaseudun nuoret vuonna 1987. Vuoden 1985 jälkeen tosi humalaan juominen on yleistynyt kaikissa kaupunki- ja maaseutunuorten ikäryhmissä lukuun ottamatta 14-vuotiaita kaupunkilaistytöitä. Suhteellisesti suurin lisäys on tapahtunut 18-vuotiaiden kaupunkilaistytöiden keskuudessa. Nuorten alkoholin käyttö näyttää tämän tarkastelun mukaan verraten yhtenäiseltä asuinpaikasta riippumatta. Ilmeisesti nuorten yhtenäiskulttuuri on Suomessa ainakin alkoholin käytön osalta levinnyt kaikkialle.

Säröjä yhtenäiskulttuurissa on kuitenkin havaittavissa, jos verrataan pääkaupunkiseutua muuhun Suomeen. Seuraavassa asetelmassa esitetään vuosilta 1977—1987 niiden 18-vuotiaiden poikien prosenttiosuudet, jotka olivat käyttäneet alkoholia vähintään kerran viikossa:

	pääkaupunkiseudun pojat %	muun Suomen pojat %
1977	47	30
1979	33	24
1981	34	28
1983	29	20
1985	33	28
1987	49	31

Pääkaupunkiseudulla asuvat 18-vuotiaat pojat ovat koko kymmenvuotisjakson käyttäneet alkoholia tiheämmin kuin muualla Suomessa asuvat ikätoverinsa. Vaikka erot ovat välillä hieman kaventuneetkin, niin vuonna 1987 erot pääkaupunkilaispoikien ja muualla asuvien poikien välillä ovat samansuuruiset kuin vuonna 1977.

Huoltajan ammatti

Nuorten elämäntilanne (kuten esimerkiksi koulutusmahdollisuudet) määräytyy paljolti heidän vanhempiansa sosiaalisen aseman mukaan (Paronen & Ahlström 1983; Hermunen 1984; Rahkonen 1986). Vanhempien sosiaalisen aseman merkityksen nuorten alkoholin käytön ennustajana on todettu jo 1970-luvulla vähentyneen (Peltoniemi 1973), mutta koko-

naan se ei ole poistunut. Maanviljelijäperheiden 14—16-vuotiaissa nuorissa oli varsin johdonmukaisesti koko kymmenvuotisjakson (1977—1987) ajan enemmän raittiita kuin muissa nuorissa. Sitä vastoin 18-vuotiaina eivät maanviljelijäperheiden nuoret enää vuonna 1987 poikenneet raittiudessa ikätovereistaan. Vuoden 1984 juomatapatutkimuksen mukaan maanviljelijät olivat selvästi raittiimpia kuin muut ammattiryhmät (Sulkunen 1985, 40).

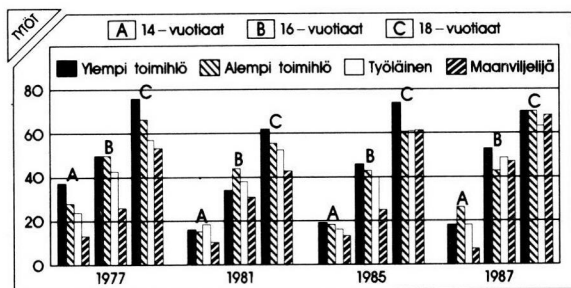
Maanviljelijäperheiden nuoret käyttivät lisäksi alkoholia harvemmin kuin muut nuoret koko tarkastelujakson ajan — vuoden 1987 16—18-vuotiaita tyttöjä lukuun ottamatta (kuviot 15 ja 16). Toimihenkilöperheiden nuoret olivat käyttäneet alkoholia useammin kuin työläisperheiden nuoret — erot ovat olleet tosin varsin pieniä koko kymmenvuotisjakson. Sekä alkoholin käyttö yleensä että sen humaläkäyttö ovat lisääntyneet varsin tasaisesti viime vuosina kaikista sosiaaliryhmistä tulevien nuorten keskuudessa. Ainoastaan 14-vuotiaat maanviljelijäperheiden nuoret poikkesivat ikätovereistaan ja joivat selvästi muita ikätovereitaan harvemmin itsensä humalaan.

Vaikka nuorten alkoholin käytössä on havaittavissa pieniä eroja huoltajan sosiaaliryhmän mukaan, niin yllättävintä on erojen vähäisyys. Aikuisten — ja eritoten naisten — alkoholin käyttö on edelleen erittäin selvästi sidoksissa sosiaaliryhmään (ks. Ahlström 1985 b, 116—122). Naisista tiheimmin alkoholia ovat käyttäneet ylempät toimihenkilöt, heitä seurasivat alemmat toimihenkilöt ja työläisnaiset, harvimmoin alkoholia käyttivät viljelijäväestön naiset. ”Suuren muuton” jälkeinen lähiöiden sukupolvi on todella merkittävästi yhtenäistänyt suomalaisten juomatapoja. Onko kyseessä vain hetkellinen nuoruuteen liittyvä piirre vai pysyvämpi muutos, selvinnee tulevissa juomatapatutkimuksissa.

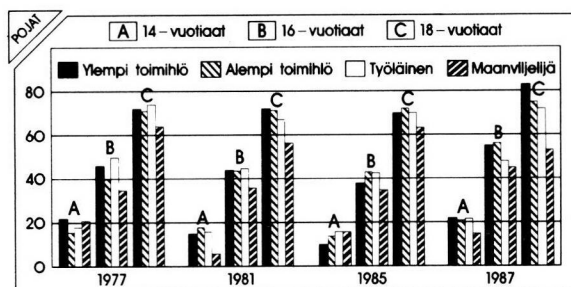
Koulunkäynti

Nuorten koulumenestystä tiedusteltiin pyytämällä koulua käyviä nuoria vertaamaan koulutodistustaan luokan keskitasoon. Koulumenestys oli selkeässä yhteydessä raittiuteen: Mitä huonommin nuori menestyi koulussa, sitä epätodennäköisemmin hän oli raitis.

Kuvio 15. Vähintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttävien osuus ikäryhmittäin huoltajan ammatin mukaan vuosina 1977—1987, %

Kuvio 16. Vähintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttävien osuus ikäryhmittäin huoltajan ammatin mukaan vuosina 1977—1987, %

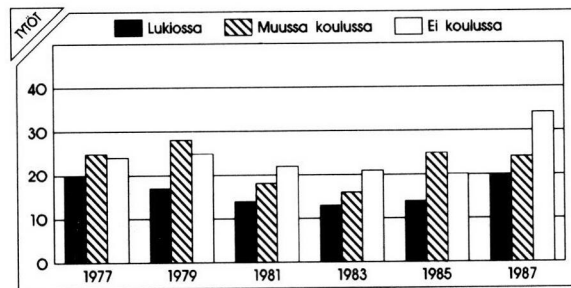

Mutta raittiuden yleensä vähetessä vuonna 1987 heikkeni myös yhteys raittiuden ja koulumenestyksen välillä.

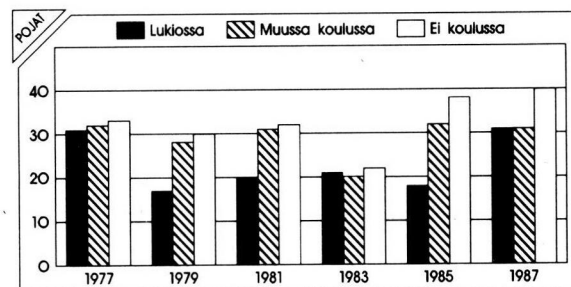
Huonosti koulussa menestyneet 14-vuotiaat käyttivät myös muita useammin alkoholia. Vuosien 1985 ja 1987 välillä lisääntyi alkoholin käyttö huonosti, erittäin hyvin ja hyvin koulussa menestyvien poikien keskuudessa, mutta ei keskinertaisesti menestyvien poikien keskuudessa. Vastaavasti alkoholin käyttö yleistyi erittäin huonosti ja erittäin hyvin koulussa menestyvien tyttöjen keskuudessa, mutta ei hyvin tai keskinertaisesti menestyvien tyttöjen keskuudessa.

Alkoholin käyttö oli selvässä yhteydessä koulumuotoon tarkasteltaessa 18-vuotiaita nuoria (kuviot 17 ja 18). Vähintään kerran viikossa alkoholia käyttäviä oli koulunsa lopettaneiden joukossa selvästi enemmän kuin niiden nuorten keskuudessa, jotka jatkoivat koulunkäyntiään joko lukiossa tai muissa oppilai-

Kuvio 17. Vähintään kerran viikossa alkoholia käyttävien osuus 18-vuotiaista oman koulunkäynnin mukaan vuosina 1977—1987, %

Kuvio 18. Vähintään kerran viikossa alkoholia käyttävien osuus 18-vuotiaista oman koulunkäynnin mukaan vuosina 1977—1987, %

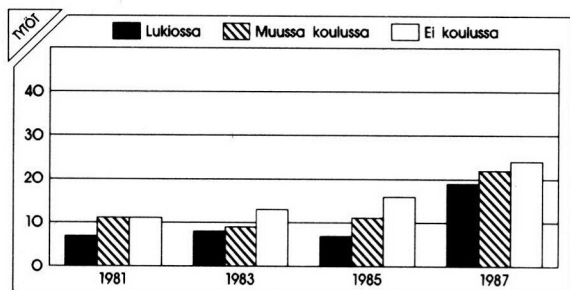

toksissa. Vaikka myös koulunkäyntiä jatkavien nuorten alkoholin käyttö on yleistynyt viime vuosina, se on edelleen vuoden 1977 tasolla. Sitä vastoin koulunsa lopettaneet joivat vuonna 1987 jo tiheämmin kuin ikätoverinsa kymmenen vuotta sitten. Lukiolaisnuoret — eritoten tytöt — ovat lisänneet alkoholin käyttöönsä suhteellisesti eniten 1980-luvulla. Lukiolaisista nykyään suurempi osuus käyttää alkoholia vähintään kerran kuukaudessa kuin kymmenen vuotta sitten. Vuoden 1985 jälkeen alkoholin käyttö on yleistynyt sekä lukiossa että koulunkäyntinsä lopettaneiden keskuudessa. Suhteellisesti suurin lisäys tapahtui koulunsa lopettaneiden tyttöjen ja lukiossa olevien poikien keskuudessa.

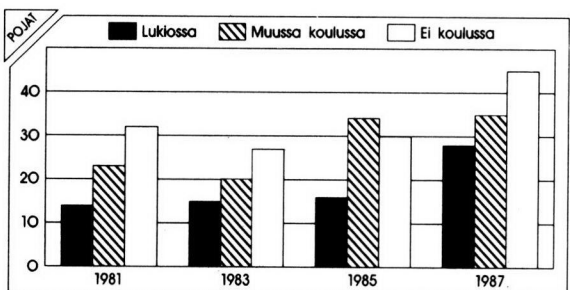
Vuonna 1987 koulunkäyntinsä lopettaneet 18-vuotiaat pojat joivat itsensä tosi humalaan useammin kuin muut nuoret, lukiossa olevat pojat taas harvemmin kuin muissa kouluissa opiskelevat pojat (kuviot 19 ja 20). Tyttöjen

Kuvio 19. Vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan juoneet 18-vuotiaat oman koulunkäynnin mukaan vuosina 1981—1987 (vain alkoholia käyttäneet), %

Kuvio 20. Vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan juoneet 18-vuotiaat oman koulunkäynnin mukaan vuosina 1981—1987 (vain alkoholia käyttäneet), %

keskuudessa erot eri ryhmien välillä eivät ole olleet yhtä huomattavat. Tosi humalaan juominen vähintään kerran kuukaudessa yleistyi vuodesta 1985 vuoteen 1987 eniten lukiossa olevien tyttöjen keskuudessa, seuraavaksi eniten muissa kouluissa olevien tyttöjen ja lukiossa olevien poikien keskuudessa. Myös koululaitoksen ulkopuolella olevien nuorten keskuudessa vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan itsensä juoneita oli vuonna 1987 enemmän kuin vuonna 1985.

Sukupuolierot ovat edelleen suuret, mutta tosi humalaan juomisessa koulutyyppi erottelee selkeämmin kuin sukupuoli, sillä vähintään kerran viikossa itsensä tosi humalaan juoneita oli enemmän koulunsa lopettaneiden 18-vuotiaiden tyttöjen kuin lukiossa olevien poikien keskuudessa. Erot olivat samansuuntaiset tarkasteltaessa vähintään kerran kuukaudessa tosi humalaan juoneita koulutyypeittäin.

Yhteenveto

Nuorten alkoholin käyttö oli yleisempää 1970-luvun alussa kuin 1980-luvun alkupuolella, mutta se yleistyi taas 1980-luvun puolivälissä. Pekka Hakkaraisen tutkimuksen (1987) mukaan myös päihdetapaukset kouluissa olivat yleisempiä vuonna 1985 verrattuna 1960- ja 1970-luvun vaihteeseen.

Vuonna 1987 nuoret tutustuivat oluenjuontiin hieman vanhempina kuin ikätoverinsa vuonna 1983, mutta selvästi vanhempina kuin ikätoverinsa kymmenen vuotta aiemmin. Vuoden 1977 14-vuotiaiden oluen varhainen kokeilu ajoittuu suomalaisen alkoholihistorian poikkeukselliseen vaiheeseen, 1970-luvun alkuvuosiin, jolloin alkoholin kokonaiskulutus lisääntyi ennätysellistä vauhtia. On ilmeistä, että alkoholin saatavuuden huomattava helpottuminen yhdistyneenä alkoholiasenteiden liberalisoitumiseen vaikutti erityisesti niihin nuoriin, jotka olivat silloin tutustumassa alkoholijuomiin.

Nuorten alkoholin käytössä tapahtuu jyrkkiä muutoksia 12 ja 18 ikävuoden välissä. Kun 12-vuotiaista harvempi kuin joka kymmenes vuonna 1987 oli joskus elämänsä aikana käyttänyt alkoholia, 18-vuotiaista alkoholia käyttäneitä oli jo useampi kuin yhdeksän kymmenestä.

Pojat sekä tutustuvat alkoholiin varhemmin että käyttävät alkoholia tiheämmin ja rajummin kuin tytöt. Pojat käyttäytyvät suomalaisen miehisen humalahakuisen juomakulttuurin normien mukaisesti. Ei se tytöillekään täysin vierasta ole, mutta tytöt ovat lähempänä ”uutta naisellista juomatapaa” (Järvinen & Ólafsdóttir 1986). ”Mannermaisesti” juominen ei ole nuorten keskuudessa yleistä. Tiheästi alkoholia käyttävien keskuudessa se on nykyään harvinaisempaa kuin 80-luvun alussa.

Aikuisten keskuudessa on havaittu juomavoissa varsin selviä eroja asuinpaikan ja ammatin mukaan (Ahlström 1985 b; Sulkunen 1985). Maaseudulla asuvien nuorten keskuudessa on aikaisemmin tehtyjen tutkimusten mukaan ollut keskimääräistä runsaammin raittiita. Maaseudulla asuvat nuoret juovat edelleen hieman harvemmin kuin kaupunkilaisnuoret, mutta eroja merkittävämpää on hyvin yhdenmukainen juomatapa asuinpaikasta riip-

pumatta. Alkoholin käyttö on myös lisääntynyt tasaisesti koko maassa. Yhteiskuntarakenteen muutos näkyy siten selvemmin nuorten kuin aikuisten alkoholin käytössä. Pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret käyttivät alkoholia kuitenkin edelleen tiheämmin kuin muun Suomen nuoret (ks. myös Lankinen 1984), ja heidän keskuudessaan juomistiheys myös lisääntyi vuodesta 1985 vuoteen 1987 keskimääräisesti enemmän kuin koko maassa.

Myöskään huoltajan ammattiasema ei erottele nuorten alkoholin käyttöä. Maanviljelijäperheiden nuoret tosin tutustuvat myöhemmin alkoholiin kuin muut nuoret, mutta iän karttuessa erot alkoholin käytössä myös huoltajan ammatin mukaan tarkasteltuina katoavat. Ennakoitaessa nuorten alkoholin käyttöä vertaisryhmä näyttäisi olevan merkittävämpi tekijä kuin koti.

Lukiolaisten määrän kasvamisen voisi olettaa vähentävän nuorten alkoholin käyttöä. Mutta vaikka koulunkäyntinsä jo lopettaneet edelleen juovat tiheimmin ja rajuimmin, niin nuorten alkoholin käyttö on lisääntynyt kaikissa sosiaali- ja koulutusryhmissä eikä vain joissakin nuorten marginaaliryhmissä. Tosin nuorten alkoholin ongelmakäyttäjien ryhmä jättää todennäköisimmin vastaamatta kyselytutkimuksiin. Mutta voidaan olettaa, että myös tämän ryhmän osuus on pysynyt ainakin ennallaan, ellei lisääntynyt.

Alkoholin käytön lisääntyminen ei rajoitu vain nuoriin. Alkoholin kokonaiskulutus kasvoi vuonna 1986 pitkän tasaisen kauden jälkeen. Kun vuonna 1985 Suomessa käytettiin 100-prosenttista alkoholia henkilöä kohti 6,49 litraa, niin vuonna 1986 vastaava määrä oli 6,86 litraa eli enemmän kuin koskaan aikaisemmin (Alkoholitilastollinen vuosikirja 1986). Alkoholin kokonaiskulutuksen kasvu on niin suuri, että sitä ei voida selittää pelkästään nuorten lisääntyneellä alkoholin käytöllä.

Nuorten alkoholin käytön yleistymisen ei ole myöskään suomalaiskansallinen erityisyys, sillä esimerkiksi Ruotsissa on havaittu, että 1970-luvun lopulta nuorten alkoholin käyttö väheni aina vuoteen 1984 asti, jonka jälkeen käyttö yleistyi (Christensen 1986).

Jo aiemmin on havaittu, että nuorten käyttövarat ovat erittäin selvässä yhteydessä alkoholin käyttöön (Ahlström 1983). Mitä enemmän

nuorella on käytettävissään rahaa, sitä todennäköisemmin ja sitä useammin hän käyttää alkoholia. On laskettu, että nuorten käyttövarojen todellinen ostovoima on lisääntynyt 1970-lopulta lähtien ja erittäin selvästi vuoden 1983 jälkeen (Rimpelä & al. 1987 a, 77—80). Helmikuussa 1987 nuorten käyttövarojen reaalin ostovoima oli noin kolmanneksen suurempi kuin vuonna 1983. Tilanteen muutosta havainnollistetaan konkreettisella esimerkillä: Jos keskioluen hinta olisi noudattanut nuorten reaalisen ostovoiman lisäystä, hinnan olisi helmikuussa 1987 pitänyt olla noin kuusi markkaa pullolta silloisten 4,15 markan sijasta.

1980-luvun puolivälin jälkeen tapahtunut nuorten alkoholin käytön yleistymisen kaikissa sosiaali- ja koulutusryhmissä kertoo kollektiivisesta alkoholin käytön muutoksesta, joka ei selittyne pelkästään käyttövarojen kasvulla. Saattaa olla, että yhteiskuntarakenteen muutos alkaa nyt aiempaa selvemmin heijastua nuorten — ja myös aikuisten — alkoholin käytössä.

Kirjallisuus

Ahlström, Salme: Alkoholin käyttö. Teoksessa Rimpelä, M. & al.: Nuorten terveystavat Suomessa. Nuorten terveystapatutkimus 1977—79. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja Tutkimukset 4/1983. Helsinki: Lääkintöhallitus, 1983

Ahlström, Salme: Nuorten alkoholin käyttö. Teoksessa Simpura, J. (toim.): Suomalaisen juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985. 1985 a

Ahlström, Salme: Naisten alkoholin käyttö. Teoksessa Simpura, J. (toim.): Suomalaisen juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985. 1985 b

Ahlström, Salme & Telama, Risto & Laakso, Lauri: Suomalaisen nuorison liikuntaharrastus ja alkoholin käyttö. Liikunta ja tiede 24 (1987): 2, 58—63

Ahlström-Laakso, Salme: Nuorison juomatapojen muuttuminen. Alkoholikysymys 43 (1975): 3, 67—83

Ahola, Eija: Uusi keskiluokka ja alkoholi. Alkoholipoliittikka 52 (1987): 4, 172—181

Alkoholitilastollinen vuosikirja 1986. Porvoo: Oy Alko Ab, 1987

Bruun, Kjetil & Hauge, Ragnar: Drinking habits among Northern youth. A cross-national study of male teenage drinking in the Northern capitals. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, 1963

Christensen, Göran: Follow up in changes in youth alcohol consumption and policy consequences. A paper presented to the ICAA Institute in Budapest, Hungary, 1.—6. June, 1986

Christie, Nils & Bruun, Kjetil: Hyvä vihollinen. Huu-

mausainekysymys Pohjolassa. Espoo: Weilin+Göös, 1986

Donovan, John E. & Jessor, Richard: Structure of problem behavior in adolescence and young adulthood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 53 (1985): 6, 890—904

Dorn, Nicholas: Alcohol, youth and the state. London & Canberra: Croom Helm, 1983

Hakkarainen, Pekka: Päihdetapaukset Suomen kouluissa vuosina 1968, 1969, 1972 ja 1985. *Alkoholipoliitikka* 52 (1987): 3, 120—128

Hermunen, Hannele: Oppilaiden sosiaalinen tausta. Tilastokeskus. Tutkimuksia 111. Helsinki: Tilastokeskus, 1984

Järvinen, Margaretha & Ólafsdóttir, Hildigunnur: Kvinnors dryckesmönster. Teoksessa Järvinen, M. & Snare, A. (red.): Kvinnor, alkohol och behandling. En nordisk antologi. NAD-publikation nr 13. Helsingfors: NAD, 1986

Lankinen, Markku: Piirteitä nuorten alkoholinkäytöstä Helsingissä. Neljännesvuosikatsaus 1984: 2. Espoo: Helsingin kaupungin tilastokeskus, 1984

Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti: Kauppaoppilaiden suomalainen humala. *Alkoholipoliitikka* 52 (1987): 4, 162—172

Paronen, Olavi & Ahlström, Salme: Nuorten kasvuympäristö ja elämäntilanne. Teoksessa Rimpelä, M. & al.: Nuorten terveystavat Suomessa. Nuorten terveystapatutkimus 1977—79. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja

Tutkimukset 4/1983. Helsinki: Lääkintöhallitus, 1983

Peltoniemi, Teuvo: Kemin koululaisten päihteiden käyttö 1968 ja 1972. Tampereen yliopiston sosiaalipoliittikan laitoksen tutkimuksia 33/73. Tampere 1973

Rahkonen, Ossi: Tupakka, alkoholi ja sukupuoli. Katsaus sukupuolieroihin nuorten terveydessä ja terveystotumuksissa. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja Tilastot ja selvitykset 8/1986. Helsinki: Lääkintöhallitus, 1986

Rimpelä, Matti & Rimpelä, Arja & Karvonen, Sakari & Siivola, Matti & Rahkonen, Ossi & Kontula, Osmo: Nuorten terveystotumusten muutokset. Osaraportti I: Aika, ikä ja sukupuoli 1977—1987. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Sarja Tutkimukset 7/1987. Helsinki: Lääkintöhallitus, 1987. 1987 a

Rimpelä, Matti & al.: Julkaisematon tieto 1987. 1987 b
Roos, J. P.: Elämisen laatu ja elämäntapa 1970-luvulla. Teoksessa Roos, J. P.: Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki: Tutkijaliitto, 1985

Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985

Simpura, Jussi & Partanen, Juha: Juomatavat muuttavassa yhteiskunnassa. Teoksessa Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985

Sulkunen, Pekka: Raittiit. Teoksessa Simpura, J. (toim.): Suomalaisten juomatavat. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Jyväskylä: Gummerus, 1985.

English Summary

Ossi Rahkonen — Salme Ahlström — Matti Rimpelä: Nuorten alkoholin käyttö vuosina 1973—1987 (Trends in drinking habits among Finnish youth in 1973—1987)

The aim of the study was to investigate the trends in the use of alcohol among Finnish adolescents in 1973—1987. The data were collected by questionnaires from representative nation-wide samples of 14—18 year olds (1973) and 12—18 year olds from 1977, biannually. Response rates varied between 80 % (1985) and 88 % (1981).

The use of alcohol among adolescents was common at the beginning of the 1970s, decreased up until the beginning of the 80s, and then increased again from 1983. In 1987, 14-year-old adolescents had their first experiments with beer later than those of the same age ten years earlier. Since 1983 adolescents have drunk as often as or more often than was the case ten years earlier. In 1987 nearly every second 16-year-old and two in three 18-year-olds had used alcohol at least once a month. Thirteen per cent of the 16-year-olds and 30 % of the 18-year-olds had used alcohol at least once a week in 1987.

Use of alcohol increased with age. At the age of 14 there were no gender differences in the use of alcohol, and the gender differences were also very small among the 16-year-olds. Eighteen-year-old boys used alcohol more often than girls of the same age. Reported intoxication had also increased in 1987. In 1987, one in every ten 14-year-olds reported being truly drunk at least once a month while among the 16- and 18-year-olds the corresponding figures were 23 % and 29 %. Boys were more often truly drunk than girls after the age of 14.

Youngsters from the rural and agricultural environments drank less often than those living in urban areas and in other social classes, but the differences were small.

Those 14-year-olds with the worst achievements at school were abstinent most seldom. Among 18-year-olds, the use of alcohol was most common among those who had left school. Those who were taking higher level secondary education drank least. The use of alcohol had, however, increased among adolescents in every socio-demographic group and school-type in recent years.

Finally, the article discusses the changes in the use of alcohol among young people compared with the general trend for per capita consumption of alcohol in Finland, changes in social status, especially in relation to economic conditions, and particularly the effects of structural changes which have taken place in Finnish society during the last two decades.